

زکات فطره

زکات فطره یکی از زکات‌های **واجب** می باشد که به **زکات بین** نیز معروف می باشد.

فهرست مندرجات

- ۱ - معنای اصطلاحی زکات فطره
- ۲ - معنای لغوی فطره
- ۳ - کاربرد زکات فطره در فقه
- ۴ - احکام زکات فطره
  - ۴.۱ - حکم تکلیفی
  - ۴.۲ - شرایط وجوب
  - ۴.۳ - کسانی که فطره شان بر شخص واجب است
  - ۴.۴ - جنس و مقدار زکات فطره
  - ۴.۵ - مقدار زکات فطره
  - ۴.۶ - زمان وجوب زکات فطره
  - ۴.۷ - مصرف زکات فطره
- ۵ - پانویس
- ۶ - منبع

معنای اصطلاحی زکات فطره

زکات فطره زکات واجب در **عید فطر** می باشد.

معنای لغوی فطره

فطره در عنوان یاد شده یا به معنای **خلقت**؛ یعنی هینت و صورت **مخلوق** است یا به معنای **اسلام** و یا به معنای **افطار**؛ مقابل **روزه**. به معنای نخست، مراد از زکات فطره زکات **خلقت** خواهد بود. به این اعتبار به زکات فطره **زکات بین** نیز گفته می‌شود؛ زیرا موجب سلامت **جسم** از آفتها می‌گردد. به معنای دوم، مراد از زکات فطره، زکات **اسلام** است. تناسب بین زکات فطره و اسلام از این جهت است که زکات از ارکان و شعائر **اسلام** به شمار می‌رود و در کاربرد سوم، معنای زکات فطره، زکات **افطار** از **روزه** خواهد بود.

[۱] مدارک الأحکام، ج ۵، ص ۳۰۷.

[۲] کتاب الزکاة (شیخ انصاری)، ص ۳۹۷.

کاربرد زکات فطره در فقه

از آن در باب **زکات** سخن گفته‌اند.

احکام زکات فطره

← حکم تکلیفی

زکات فطره از **واجبیت** عبادی است؛ از این رو، هنگام ادای آن قصد **تقرب** به خدا شرط **صحت** آن است.
[۱۳] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۴.

← شرایط وجوب

۱. تکلیف؛ بنابراین، زکات فطره از غیر **مکلف** (**نابالغ** و **دیوانه**) ساقط است.
[۱۴] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۴-۴۸۵.

۲. **هوشیاری**؛ بنابراین، بر کسی که هنگام غروب **آفتاب** روز آخر **ماه رمضان** **بیہوش** باشد، **زکات واجب** نیست.
[۱۵] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۵.

۳. **آزاد بودن**؛ بنابراین، زکات فطره از **برده** ساقط است.
[۱۶] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۵-۴۸۶.

۴. **بی نیازی**؛ بر اسلئ این شرط بر **فقیر** زکات **واجب** نیست. بنابراین قول **مشهور**، مراد از **فقیر** کسی است که بالفعل یا بالقوه هزینه زندگی خود و خانواده‌اش را به مدت یک سال نداشته باشد.

[۱۷] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۸-۴۹۰.
برخی قما گفته‌اند: **فقیر** کسی را گویند که **مالک** یکی از نصابهای **زکات** یا **قیمت** آن نباشد.
[۱۸] الخلاف، ج ۲، ص ۱۴۶.

از برخی **قما** نقل شده که زکات فطره بر **فقیری** که **مالک** قوت یک شبانه روز خویش باشد **واجب** است.
[۱۹] مختلف الشیعة، ج ۳، ص ۲۶۱.

البته شکی در **استحب** زکات فطره بر **فقیر** نیست و کمترین آن، این است که مقدار یک **صاع** (حدود سه کیلو) را با اعضای خانواده خود دستگردان کند و سپس آن را به عنوان زکات فطره به **فقیری** بیرون از خانواده بپردازد.
[۲۰] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۹۲.

در اینکه **وجوب** زکات مشروط به این است که شخص، افزون بر نمونه سال، **مالک** مقدار زکات باشد یا نه، اختلاف می‌باشد. بنابراین قول نخست، بر کسی که مالک نمونه سال است، لیکن افزون بر آن به مقدار زکات **مالک** نیست، **زکات واجب** نخواهد بود. برخی بین **غنی** بالفعل و غنی بالقوه تفصیل داده و در دومی، **وجوب** زکات را به داشتن افزون بر نمونه سال، به مقدار زکات، مشروط کرده‌اند.
[۲۱] مستمسک العروة ج ۹، ص ۳۹۰-۳۹۲.

مالک در **وجوب** فطره بر شخص، داشتن شرایط **وجوب** قبل از **غروب آفتاب** شب **عید فطر** تا تحقق غروب است. بنابراین، بر کسی که پیش از غروب **آفتاب** واجد شرایط بوده، لیکن هنگام غروب فاقد آنها گشته، فطره **واجب** نیست؛ هر چند در صورت برخورداری از شرایط در فاصله زمانی بین غروب **آفتاب** شب **عید** و **اقامه نماز عید** (زوال روز عید)، مانند آنکه در این فاصله **نیابالغ** بالغ گردد، پرداخت فطره **مستحب** خواهد بود.
[۲۲] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۹۹.

برخی معاصران گفته‌اند: چنانچه در فاصله زمانی بین غروب و نماز عید، شرایط محقق شود، **احتیاط وجوبی** در پرداخت زکات فطره است.
[۲۳] منهاج الصالحین (خوبی)، ج ۱، ص ۳۲۰.
برخی نیز قائل‌اند: داشتن شرایط هنگام غروب نیز موجب **وجوب** زکات است؛ هر چند قبل از آن فاقد شرایط بوده است.
[۲۴] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۵-۲۰۶.

← کسانی که فطره شان بر شخص واجب است

هر کس **عیال** (نان خور) شخص به شمار رود؛ **بالغ** باشد یا **نابالغ**؛ **آزاد** باشد یا **برده**؛ **مسلمان** باشد یا **کافر**، زکاتش بر او (**معیل**) با فراهم بودن شرایط **واجب** است.
[۲۵] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۶.
[۲۶] مستمسک العروة، ج ۹، ص ۳۹۶-۳۹۷.

زکات فطره **مهمان** بر **میزبان** **واجب** است؛ لیکن در اینکه صرف صدق عنوان مهمان- که با مهمان شدن در آخرین لحظه باقی مانده از **ماه رمضان**، به گونه‌ای که با حالت مهمانی داخل شب **عید** شود تحقق می‌یابد- موجب **وجوب** زکات فطره بر میزبان است، یا صدق عرفی عنوان «**عیال**» بر **مهمان**، **شرط وجوب** آن می‌باشد و مجرد صدق عنوان مهمان کفایت نمی‌کند، اختلاف است. شرط بودن مهمانی در طول ماه؛ نیمه دوم ماه؛ دهه آخر ماه؛ دو شب آخر ماه و شب آخر ماه از دیگر اقوال در مسئله است.

[۲۷] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۷-۲۰۸.
[۲۸] موسوعة الخونی، ج ۲۴، ص ۳۹۳-۳۹۴.

بنابر قول دوم، در **وجوب** زکات فطره، عنوان مهمان، خصوصیت و موضوعیت ندارد؛ بلکه آنچه موضوعیت دارد صدق عنوان «**عیال**» بر مهمان است؛ لیکن در اینکه صدق **عیال** بر **مهمان** متوقف بر باقی ماندن وی برای مدتی نزد میزبان است یا باقی ماندن در شب **عید فطر** نیز در صدق عنوان «**عیال**» کفایت می‌کند، اختلاف است. البته بر کسی که شب **عید** برای افطار دعوت می‌شود و پس از افطار می‌رود، عنوان «**عیال**» صادق نیست؛ هر چند ورودش بر میزبان پیش از غروب باشد.

[۲۹] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۷.
[۳۰] موسوعة الخونی، ج ۲۴، ص ۲۹۳-۲۹۴.

آیا زکات فطره **زوجه** بر **شوهر** و **برده** بر **مولا**، مطلقاً **واجب** است، هر چند **نان خور** آنان به شمار نروند یا تنها در صورتی که نان خور **شوهر** و مولا باشند و یا در صورتی که **نقحه**

ایشان بر آن دو واجب باشد، هر چند نان خور محسوب نشوند؟ مسئله اختلافی است.

[۲۱] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۲-۵۰۴.

البته اختلاف در صورتی است که زوجه و برده نان خور دیگری نباشند؛ و گر نه اختلافی در سقوط زکات از عهده شوهر و مولا نیست.

[۲۲] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۴.

زکات از کسی که فطره او بر عهده دیگری می‌باشد، ساقط است؛

[۲۳] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۵.

هر چند وی زکات را نپردازد. البته در فرضی که معیل، فقیر و عیال، غنی باشد آیا بر عیال، پرداخت زکات از طرف خود واجب است یا نه؟ اختلاف است.

[۲۴] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۷.

[۲۵] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۹.

← جنس و مقدار زکات فطره

کلمت فقها در بیان جنس زکات فطره مختلف است. برخی، تنها گندم، جو، خرما و کشمش را نکر کرده‌اند. برخی دیگر، نریت یا کشک را نیز به آنها افزوده‌اند. گروه سوم، آن پنج چیز را به اضافه شیر، نکر کرده و گروه چهارم، برنج را نیز بر شش چیز یاد شده افزوده‌اند. مشهور متأخران، جنس زکات فطره را قوت غالب بیشتر مردم دانسته‌اند.

[۲۶] الحدائق الناضرة، ج ۱۲، ص ۲۷۹.

[۲۷] مستند الشیعة، ج ۹، ص ۴۰۵-۴۰۶.

[۲۸] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۱۴-۵۱۸.

در زکات فطره، پرداخت قیمت اجناس یاد شده نیز کفایت می‌کند.

[۲۹] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۱۸.

← مقدار زکات فطره

برای هر نفر در غیر شیر یک صاع (چهار مُد، برابر شش رطل مدنی و نه رطل عراقی، حدود سه کیلو گرم) است. در شیر، گروهی مقدار آن را چهار رطل نکر کرده‌اند؛ هر چند مشهور مقدار آن را نیز یک صاع دانسته‌اند. بنابر قول نخست، در اینکه مراد از رطل، رطل عراقی است یا مدنی اختلاف است.

[۳۰] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۲-۵۲۵.

[۳۱] موسوعة الخونی، ج ۲۴، ص ۴۵۳.

← زمان وجوب زکات فطره

زمان وجوب زکات فطره بنابر قول مشهور مین متأخران، غروب روز آخر ماه رمضان است. برخی، زمان وجوب را طلوع فجر روز عید دانسته‌اند.

[۳۲] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۷.

[۳۳] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۲۲.

پایان وقت وجوب پرداخت آن نیز اختلافی است. برخی آن را هنگام گزاردن نماز عید، برخی دیگر زوال روز عید و گروه سوم، غروب آن روز دانسته‌اند.

[۳۴] الحدائق الناضرة، ج ۱۲، ص ۳۰۱.

در اینکه پرداخت زکات فطره در ماه رمضان، پیش از فرارسیدن زمان وجوب آن، جایز است یا نه، اختلافی است. بنابر قول به جواز، پرداخت زکات فطره از اول ماه رمضان جایز می‌باشد.

[۳۵] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۹.

هرگاه فرد در طول وقت وجوب، فطره را پرداخت نکند، در صورتی که آن را به قصد قریب از مال خود جدا کرده و کنار گذاشته باشد، همان را به عنوان زکات فطره خارج می‌سازد، اما اگر جدا کرده باشد در اینکه زکات از ذمه او ساقط می‌شود یا نه و در فرض عدم سقوط در اینکه باید زکات را به نیت ادا بپردازد یا قضا، اقوال مختلف است.

[۳۶] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۳۴-۵۳۶.

هر گاه پس از کنار گذاشتن زکات، با امکان پرداخت، آن را نپردازد، ضامن است.

[۳۷] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۳۸.

← مصرف زکات فطره

بنابر قول مشهور و معروف مین فقها، مصرف زکات فطره، همان مصرف زکات مال است.

[۳۸] جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۳۸.

ظاهر کلام برخی قضا، اختصاص مصرف زکات فطره به فقرا است.

[۳۹] المقتعة، ج ۱، ص ۲۵۲.

برخی معاصران نیز احتیاط وجوبی را در پرداخت زکات فطره به آنان دانسته‌اند.

[۴۰] العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۲۵.

بنابر قول گروهی، دادن زکات فطره به **مخالف مستضعف** در صورت عدم وجود **فقیر مؤمن** (شیعه نوازده امامی) **جایز** است.
[۲۱] [النهاية، ص ۱۹۲.](#)

[۲۲] [الجامع للشرائع، ص ۱۴۰.](#)

[۲۳] [شرائع الإسلام، ج ۱، ص ۱۳۱-۱۳۲.](#)

مالک می‌تواند زکات فطره اش را مستقیم به **مستحق** بپردازد؛ هر چند تحویل آن به **امام** علیه السلام یا **نایب** او **افضل** است.
[۲۴] [رياض المسائل، ج ۵، ص ۲۳۰-۲۳۱.](#)

بنابر قول **مشهور**، پرداخت کمتر از یک **صاع** از زکات فطره به **فقیر جایز** نیست؛ مگر آنکه **فقر** زیاد باشند؛ به گونه‌ای که دادن یک صاع به همه آنان امکان پذیر نباشد، که در این صورت گروهی قائل به جواز پرداخت کمتر از یک صاع شده‌اند. در ناحیه زیادی، دادن بیش از یک **صاع**، بلکه تا حد رفع **فقر** از **فقیر جایز** است.

[۴۵] [جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۴۱-۵۴۲.](#)

[۴۶] [مستمسک العروة، ج ۹، ص ۴۳۸.](#)

مستحب است زکات فطره به فقرای خوشبوند و سپس همسایگان اختصاص داده شود؛ چنان که ترجیح فقرای **اهل علم** و فضیلت بر غیر آنان در دادن زکات فطره **مستحب** است.
[۴۷] [جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۴۳-۵۴۲.](#)

پانویس

۱. [↑ مدارک الأحکام، ج ۵، ص ۳۰۷.](#)
۲. [↑ کتاب الزکاة \(شیخ انصاری\)، ص ۳۹۷.](#)
۳. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۴.](#)
۴. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۴-۴۸۵.](#)
۵. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۵.](#)
۶. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۵-۴۸۶.](#)
۷. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۸۸-۴۹۰.](#)
۸. [↑ الخلاف، ج ۲، ص ۱۴۶.](#)
۹. [↑ مختلف الشیعة، ج ۳، ص ۲۶۱.](#)
۱۰. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۹۲.](#)
۱۱. [↑ مستمسک العروة ج ۹، ص ۳۹۰-۳۹۲.](#)
۱۲. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۴۹۹.](#)
۱۳. [↑ منهاج الصالحین \(خویی\)، ج ۱، ص ۳۲۰.](#)
۱۴. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۵-۲۰۶.](#)
۱۵. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۶.](#)
۱۶. [↑ مستمسک العروة، ج ۹، ص ۳۹۶-۳۹۷.](#)
۱۷. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۷-۲۰۸.](#)
۱۸. [↑ موسوعة الخوئی، ج ۲۴، ص ۳۹۳-۳۹۴.](#)
۱۹. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۷.](#)
۲۰. [↑ موسوعة الخوئی، ج ۲۴، ص ۲۹۳-۲۹۶.](#)
۲۱. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۲-۵۰۴.](#)
۲۲. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۴.](#)
۲۳. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۵.](#)
۲۴. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۰۷.](#)
۲۵. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۰۹.](#)
۲۶. [↑ الحدائق الناضرة، ج ۱۲، ص ۲۷۹.](#)
۲۷. [↑ مستند الشیعة، ج ۹، ص ۴۰۵-۴۰۶.](#)
۲۸. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۱۴-۵۱۸.](#)
۲۹. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۱۸.](#)
۳۰. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۲-۵۲۵.](#)
۳۱. [↑ موسوعة الخوئی، ج ۲۴، ص ۴۵۳.](#)
۳۲. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۷.](#)
۳۳. [↑ العروة الوثقی، ج ۴، ص ۲۲۲.](#)
۳۴. [↑ الحدائق الناضرة، ج ۱۲، ص ۳۰۱.](#)
۳۵. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۲۹.](#)
۳۶. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۳۴-۵۳۶.](#)
۳۷. [↑ جواهر الکلام، ج ۱۵، ص ۵۳۸.](#)

٤٨. ↑ [مفاتيح الكلام، ج ١، ص ٥٣٨](#)
٤٠. ↑ [العروة الوثقى، ج ٤، ص ٢٢٥](#)
٤١. ↑ [النهاية، ص ١٩٢](#)
٤٢. ↑ [الجامع للشرائع، ص ١٤٠](#)
٤٣. ↑ [شرائع الإسلام، ج ١، ص ١٣١-١٣٢](#)
٤٤. ↑ [رياض المسائل، ج ٥، ص ٢٣٠-٢٣١](#)
٤٥. ↑ [جواهر الكلام، ج ١٥، ص ٥٤١-٥٤٢](#)
٤٦. ↑ [مستمسك العروة، ج ٩، ص ٤٣٨](#)
٤٧. ↑ [جواهر الكلام، ج ١٥، ص ٥٤٢-٥٤٣](#)

منبع

[فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بيت عليهم السلام، ج ٤، ص ٢٥٧-٢٦١](#)

ردهای این صفحه: [اصطلاحات اسلامی](#) | [زکات](#) | [زکات فطره](#) | [فقه](#)